

Перспективи подальших досліджень полягають в емпіричному дослідженні компонентів соціально-комунікативної компетентності дітей з порушеннями інтелектуального розвитку молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Засенко В. В. До проблеми особистісного підходу у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі :наук.-метод. зб. / за ред. : В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Київ : Науковий світ, 2006. Вип. 8. С. 85–88.
2. Критерії навчальних досягнень учнів початкових класів спеціальної загальноосвітньої (допоміжної) школи для дітей з порушеннями розумового розвитку. Київ-Луганськ: Ред.-вид. відділ ЛДПУ, 2002. 94 с.
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями розумового розвитку: навч.-метод. посібник. Чеботарьова О.В., Блеч Г.О., Гладченко І.В., Трикоз С.В., Бобренко І.В. Київ, ІСП НАПН України, 2016. 80 с.
4. Ломов Б.Ф. Общение как проблема общей психологии. *Методологические проблемы социальной психологии*. 1975. С. 124-136.
5. Чобанян А. В., Колишкіна А. П. Соціальна компетентність дітей з порушенням інтелектуального розвитку як показник готовності до навчання. *Психологічний часопис*. 2018. № 1 (11). С. 71–86.
6. Jerusalem M. Sozial Kompetenz. Entwicklungstrends und Förderung in der Schule / M. Jerusalem, J. KleinHessling // Zeitschrift für Psychologie. – Hogrefe. Verlag, Goettingen, 2002. № 210. P.. 164–174.
7. Phingsten U. Gruppentraining sozialer Kompetenzen. / Phingsten U., Hintes R. – Weinheim: Psychologies Verlag Union, 1991. P. 61 – 69.

Наталія БОЖЕНКО

магістрантка спеціальності 016
Спеціальна освіта
(016.02 Олігофренопедагогіка)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **О. В. БОРЯК**,
доктор педагогічних наук, професор

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ

ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ДО ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

У статті визначено та обґрунтовано показники та рівні соціальної адаптації школярів із інтелектуальними порушеннями. Автором схарактеризовано педагогічні засади соціальної адаптації обраної категорії дітей – організація взаємодії дітей із інтелектуальними порушеннями у єдиному соціально-розвивальному середовищі закладу освіти – перший напрям – формування інтересу та вміння будувати конструктивні стосунки та гармоні

Педагогічними засадами виступили: створення мовленнєво-стимулювального простору для забезпечення соціального досвіду; формування стимулюючого простору для активізації мовлення дітей.

Ключові слова: соціальна адаптація, освітнє середовище, заклади освіти, діти з інтелектуальними порушеннями.

The article defines and substantiates indicators and levels of social adaptation of schoolchildren with intellectual disabilities. The author characterized the pedagogical principles of social adaptation of the selected category of children - the organization of interaction of children with intellectual disabilities in a single social and developmental environment of an educational institution - the first direction - the formation of interest and the ability to build constructive relationships and harmony

Pedagogical principles were: creation of a speech-stimulating space to ensure social experience; formation of a stimulating space for the activation of children's speech.

Keywords: social adaptation, educational environment, educational institutions, children with intellectual disabilities.

Постановка проблеми. У науковій практиці щодо вивчення проблеми соціальної адаптації дітей із інтелектуальними порушеннями створено достатньо розробок, виконаних у контексті пошуків методологічних стратегій освіти та ефективних засобів їх реалізації.

Гострим сьогодні є питання сумісного навчання дітей із інтелектуальними порушеннями з дітьми з нормотиповим розвитком, а саме – інклюзивна форма навчання цієї категорії осіб із ООП.

Відповідно, гострим залишається питання соціальної адаптації цієї категорії дітей до закладів освіти.

Мета статті – визначити та обґрунтувати показники та рівні соціальної адаптації дітей із інтелектуальними порушеннями до закладів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом тривалого періоду існування спеціальних навчальних закладів для дітей із інтелектуальними порушеннями (від їх заснування у радянський період історії нашої держави й до сьогодні) чітко дотримувався принцип єдності навчального і виховного процесів.

З появою перших програм з історії та суспільствознавства до їх складу вводилися елементарні правові знання, які сприяли формуванню моральних переконань та правосвідомості дітей із інтелектуальними порушеннями. Наявність деяких тем з розділу «Основи правових знань» дають у певній мірі можливість більш повного та адекватного адаптування у соціумі.

Варто зазначити, що у наш час суттєво збільшено рівень інформування та правової пропаганди населення, через сучасні засоби телекомунікації, нові програми на зазначену тематику на українських каналах телебачення, інтернет-мережу тощо. Можемо припустити, що зазначені

засоби у певній мірі доступні для підлітків із інтелектуальними порушеннями, що дозволяє надати певний запас правових знань у дітей цієї категорії. Але, на думку Б. Пузанова, було б помилково розраховувати на те, що спонтанне, ненавмисне засвоєння учнями правових знань, стихійне отримання елементарної правової інформації може вирішити проблему правового виховання школярів із різним ступенем інтелектуальних порушень [4].

Метою держави є також сприяння розвитку суспільства як створення умов для продуктивного життя та діяльності соціально незахищених верств населення.

Пріоритет сучасної української соціальної і освітньої політика полягає у забезпеченні доступу до якісної освіти та створенні умови для успішної соціалізації всіх категорій дітей: як з нормотиповим так і порушеним розвитком.

Недорозвинення інтелектуальних процесів призводить до своєрідності та спрощеності соціальної перцепції, низької ефективності засвоєння соціальних понять, норм суспільного життя, порушень емоційно-вольової сфери та поведінки у школярів із інтелектуальними порушеннями. Щодо цієї категорії учнів процес соціалізації та становлення дитини як суб'єкт соціальної взаємодії – це прийняття норм і правил поведінки в суспільстві, оволодіння рольовою поведінкою, прояв емпатії та готовності до просоціальних дій, співробітництво з партнером, формування ставлення до себе як суб'єкта соціальної взаємодії [2].

Нечисленні дослідження психологічних особливостей соціалізації дітей із інтелектуальними труднощами свідчать про труднощі процесу їх соціалізації, їх становлення як суб'єкта соціальної взаємодії, подолання егоцентричної позиції, формування адекватного образу «соціального Я» тощо (І. Дмитрієва, І. Коробейніков, Л. Шипіцина).

У дітей із інтелектуальними порушеннями (далі – ДІП) всі стадії інтелектуального розвитку відбуваються із запізненням. Для нормального ходу розвитку дитини вкрай важливою є участь сім'ї для її успішної соціалізації. Якщо говорити про ДІП, то для неї сім'я, як і решта аспектів соціалізації, важлива подвійно, оскільки її роль в інтелектуальному розвитку та корекції наявних недоліків.

У ДІП фіксуються недостатньо повні уявлення про соціальне оточення, є нечіткість сприйняття життєвих перспектив, досить пасивне ставлення до наявних суспільних доручень.

Ряд дослідників, у своїх роботах підкреслюють роль дитячого колективу у справі формування активної життєвої позиції вихованців. Для цього дослідники рекомендують формувати позитивний мікроклімат у дитячому колективі, що сприяє включенню всіх вихованців у роботу групи з урахуванням їх специфічних рис та нахилів. Ті діти, які пройшли навчання на основі тренувальної квартири, після повернення в групу переносять існуючий вже у них досвід і навички, змінюючи діяльність всієї групи не тільки своїх однолітків, але і весь персонал.

Інші дослідники наголошують на винятковій ролі підготовки до самостійного життя дітей, які мають інтелектуальні порушення. Для цього проводиться цілеспрямована робота з привчання таких дітей до ефективного самообслуговування та обслуговуючої праці, відбувається формування у них комунікативних навичок співіснування у дитячому колективі [1].

У ДІП виявлено неповні уявлення про соціальне оточення, розмитість життєвих перспектив, пасивне ставлення до суспільних доручень (А. Зарін, 1990; О. Логінова, 1990). Ряд дослідників наголошують на ролі дитячого колективу на формування активної життєвої позиції учнів. Для цього рекомендується створювати позитивний мікроклімат у групі, який дозволить включити всіх учнів у діяльність класу з урахуванням їх особливостей та нахилів. Інші автори говорять про важливість підготовки до самостійного життя ДІП. Для цього здійснюється робота з конкретизації та уточнення життєвих планів, привчання дітей до самообслуговування та обслуговуючої праці, формування комунікативних навичок (Н. Москаленко, Н. Сементайн, Т. Трубачова, А. Щербакова,).

Величезне значення для поступального розвитку суспільства має сім'я, статус якої багато в чому визначається рівнем та станом внутрішньо-сімейних міжособистісних відносин. Вивченням міжособистісних відносин у сім'ях дитини, що нормально розвивається, займалася велика група вчених (А. Бодалев, Л. Божович, І. Дубровіна, М. Лісіна, Г. Співаковська).

Дослідження науковцями проблеми соціальної адаптації дітей із інтелектуальними порушеннями засвідчило, що у складному комплексі порушень розвитку при інтелектуальних порушеннях відзначаються не тільки відставання у формуванні мовленнєвої здібності, а й часто рухові, сенсорні, емоційно-вольові порушення, несформованість

пізнавальних можливостей. Тому у силу специфіки провідного порушення соціальний розвиток школярів належним чином не здійснюється. При такому не достатньому спілкуванні ДІП з дорослими та однолітками темп розвитку їх мовлення та інших психічних процесів сповільнюється. Відхилення в інтелектуальному розвитку негативно впливає на весь психічний розвиток дитини, затримує її спілкування з оточенням, формування пізнавальних процесів, таким чином унеможлиблює формування повноцінної особистості.

Оскільки, інтелект впливає на розвиток усіх психічних процесів, то діти з інтелектуальними порушеннями складають особливу групу та потребують комплексної допомоги. Тому величезну увагу слід приділяти розвитку особистості дитини та процесу її соціалізації.

Отже, аналіз наукових підходів до визначення проблем соціалізації дітей із ООП в цілому, дітей з інтелектуальними порушеннями зокрема, дав змогу встановити, що у структурному плані соціалізація дітей із ІП є системним утворенням, що гіпотетично включає в себе три критерії: емоційно-почуттєвий, соціально-комунікативний, рефлексивно-оцінний.

Більшість дітей із інтелектуальними порушеннями свої розлади не вважають проблемою та часто не звертають на нього уваги через завищену самооцінку, тоді як проблеми у розвитку своїх товаришів їм не помітити важко.

Зазвичай діти насміхаються над своїми однолітками, передражнюють їх та не заохочують до спільної діяльності, що, в свою чергу, призводить до відмови спілкуватися, агресивності, і, як наслідок, – до неспроможності завести друзів серед однокласників та порушення процесу соціального розвитку особистості.

Висновки та подальша перспектива. У ході дослідження було визначено основні умови, що сприяють успішній соціальній адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями до закладів освіти: сприятлива соціальна ситуація розвитку; участь дорослих через досягнення взаємодії процесу соціально-педагогічної діяльності закладу освіти та процесу соціалізації дитини в сім'ї; організація повноцінної діяльності та спілкування як провідних форм розвитку і взаємодії з навколишнім світом.

У процесі соціалізації школярів у дотриманні та виконанні цих засад виокремлюються такі ознаки, як: самостійність: отримуючи нові знання, дитина вміє осмислити, проаналізувати, оволодіти ними;

самоорганізація: даним терміном позначають вміння дитини без постійного зовнішнього контролю, допомоги та стимуляції з боку дорослих організувати і проводити свою діяльність. Як правило, самоорганізація дитини проявляється в старшому дошкільному віці. У старших дошкільників формується вміння сприймати завдання, планувати свою діяльність, самостійно її контролювати та оцінювати; колективна взаємодія: для повноцінного розвитку особистості не достатньо лише спілкування дитини з дорослими. Їй необхідний контакт з дітьми різного віку. Саме це забезпечує дитині широку соціальну практику.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо в розробці та обґрунтуванні критеріїв та показників соціальної адаптації дітей із інтелектуальними порушеннями до закладів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антропова Т. С. Соціалізація дітей із розумовою відсталістю, які у умовах установи інтернатного типу. *Молодий учений*. 2018. № 46 (232). С. 265-269. URL: <https://moluch.ru/archive/232/53769/>
2. Боряк О. В. Альтернативна комунікація як засіб розвитку мовлення розумово відсталих учнів початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін* : матеріали III Міжн. наук.-практ. конф. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. Т. 2. – С. 248–251.
3. Москаленко В. В. Соціалізація особистості : монографія. К. : Видавництво Фенікс, 2013. 460 с.

Наталія БУТЕНКО

магістрантка спеціальності 016

Спеціальна освіта

(016.02 Олігофренопедагогіка)

Сумський державний педагогічний

університет імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – **О. В. БОРЯК**,

доктор педагогічних наук, професор

ОЗОКЕРИТОТЕРАПІЯ ЯК ДОПОМІЖНИЙ ЗАСІБ ВПЛИВУ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСІБ ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті визначено та обґрунтовано засоби впливу на психічне здоров'я осіб із інтелектуальними порушеннями. З'ясовано, що порушення психічного здоров'я – це збірне поняття, що охоплює психічні розлади, різні види психосоціальної інвалідності, а також інші психічні патологічні стани, пов'язані зі значним дистресом, функціональними порушеннями чи ризиком самошкодження.